

Abant Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Abant Social Sciences

2023, 23(3): 1873-1888, doi: 10.11616/asbi.1330224

Milli Mücadele Dönemi Rum Kamuoyuna Yönelik Bir Gazete: Neologos

A Newspaper for The Greek Public in the National Struggle: Neologos

Feryade TOKAN ŞENOL¹

Geliş Tarihi (Received): 20.07.2023

Kabul Tarihi (Accepted): 14.11.2023

Yayın Tarihi (Published): 30.11.2023

Öz: Milli Mücadele Dönemi'nde, toplumsal yapıda ve Anadolu coğrafyasında yaşanan değişimin önemli aktörlerinden biri de basındır. Milli Mücadele Dönemi basını mücadeleyi destekleyenler ve desteklemeyenler şeklinde incelenebilir. Ancak Milli Mücadele'yi desteklemeyenler arasında, Osmanlı topraklarında basım ve gazetecilik faaliyetlerini başlatan azınlık toplumu mensupları da bulunmaktadır. Bu toplumlardan biri olan Rumlar tarafından çıkarılan Neologos gazetesi Rum toplumunun önemli yayınlarından biridir ve siyasi gelişmelere yönelik kendi toplumunun çıkarları doğrultusunda tavır almıştır. Çalışmanın araştırma alanı olarak seçtiğimiz Neologos gazetesinin 1919 Temmuz ve Ağustos aylarındaki sayıları, 19 Mayıs 1919 yılında Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a çıkmasıyla başlayan Milli Mücadele sonrası yayınlar olması nedeniyle incelenmiş; gazetenin geçmiş ve mücadele dönemindeki tavrı ve siyasi tutumu tartışmaya açılmıştır. Milli Mücadele döneminde önemli dönemeçlerden biri olan manda tartışmalarının yapıldığı dönemdeki yayınlar incelenmiş ve Neologos gazetesinin haberleri ele alışı ve oluşturduğu içerik tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Milli Mücadele, İstanbul Basını, Azınlık Basını, Rum Basını, Neologos.

&

Abstract: The press played an important role in the changes experienced in the social structure and Anatolian geography during the War of Independence. The press of the National Struggle Period can be characterized as those who support the struggle and those who do not. However, among non-supporters of the War of Independence, there were also members of the minority community launching publishing and journalism activities in the Ottoman territories. Neologos newspaper, published by the Greeks, one of these societies, is one of the important publications of the Greek society and positioned itself on political developments in accordance with the interests of its community. The July and August 1919 issues of the Neologos newspaper, which we chose as the research area of the study, were examined since they were the publications after the National Struggle that started with Mustafa Kemal Atatürk's landing in Samsun on May 19, 1919; the attitude and political stance of the newspaper in the past and during the struggle period were opened to discussion. In this study, the attitude and political stance of the newspaper in the past and during the period of struggle were discussed. The publications during the period of the mandate debates, one of the important moments in the period of the National Struggle Era, were analyzed and the way Neologos newspaper handled the news and the content it created were discussed.

Keywords: National Struggle, Istanbul Press, Minority Press, Greek Press, Neologos.

Atıf/Cite as: Tokan Şenol, F. (2023). Milli Mücadele Dönemi Rum Kamuoyuna Yönelik Bir Gazete: Neologos. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(3), 1873-1888. doi: 10.11616/asbi.1330224

İntihal-Plagiarizm/Etik-Ethic: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbi/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University, Since 2000 – Bolu

¹ Dr., Feryade Tokan Şenol, Yeditepe Üniversitesi, feryade.tokan@yeditepe.edu.tr.

1. Giriş

Avrupa'da 17. yüzyılda ortaya çıkan basın, ekonomi- ticaret ve bilim alanında meydana gelen gelişmelerden etkilenen toplum için zamanla bir gereklilik ve ihtiyaç olmuştur. Günün koşullarında, başlangıçta belli konularda bilgilendirme amaçlı çıkarılan yayınlar, zamanla kitleler üzerinde oluşturduğu etki nedeniyle, siyasi ve toplumsal değişimlerde fikirlerin paylaşımı ve yayılması, tartışmaya açma ve kamuoyu oluşturma hedefiyle hem içeriği hem de kullanım amacı değişmiştir. Avrupa'da hızla kabul edilmesine rağmen, Osmanlı İmparatorluğu'nda matbaacılık ve gazetecilik faaliyetleri bir kesim için, o da gecikmeli olarak serbest edilmiştir. Osmanlı'ya 200 yıllık bir gecikmeyle giren basım faaliyetleri öncelikli olarak dini ve etnik azınlık toplumlarının dikkatinin merkezine yerleşmiştir.

Basın, kamuoyu yaratma gücü sayesinde Avrupa'dan başlayarak bütün coğrafyalarda önemli hale geldiğini belirtmiştik. Halkın düşüncesi anlamına gelen kamuoyunu tam olarak tanımlamak 19. yüzyılı bulsa da 20. yüzyılın siyasal sözlüğünde ve basın literatüründe önemli bir yer edinmiştir (Abadan Unaktan, 1973- 74: 1- 3). Sınırların değişmesi, kimlik bilinci ve ulus devlet gibi sonuçların elde edilmesi için yönlendirilebilir ve güçlü bir halk düşüncesinde birlik yani toplumun fikirleri üzerinde etki etmek hedefe konulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu da bu değişimlerden önemli ölçüde payına düşeni almış, hatta Birinci Dünya Savaşı'nın başından sonuna doğru değişim ivmesini hızlandırmıştır.

Savaşın bitiminde başlayan Milli Mücadele ise Anadolu'nun kaderini değiştirmiştir. Osmanlı Devlet yönetimi, halk, işgalci devletler ve tabii ki basın bu mücadele sürecinde kendilerine farklı noktalarda yer bulmuşlardır. Basın bu mücadele döneminde farklı kategorilerde değerlendirilmektedir. Yaygın çalışma alanı olarak seçilen mücadele sürecinde Anadolu basını temelli araştırmalar yanında din ve etnik köken temelli yayımların kendi hedef kitleleri üzerinde etkin oldukları muhakkaktır. Osmanlı'nın kadim toplumlarından Rumlar kendi kültürel ve tarihsel hafıza aktarımı ile dönemin gelişmelerine birbirinden farklı duruşlarıyla fikir çeşitliliği oluşturmuşlardır. Bu yayınlardan Neologos gazetesi 1863 (bazı kaynaklarda 1861) yılından itibaren, kimi zaman kapanmalar, cezalar ve yer değiştirmeler nedeniyle sekteye uğrasa da, Osmanlı Basını ve Rum toplumunda önemli bir yer edinmiştir. Bu çalışmada Neologos gazetesinin, Milli Mücadele döneminde Osmanlı'nın içinde bulunduğu duruma, mücadeleye, Rumların ve azınlıkların bu süreçteki statüsüne bakışı gazetede yer alan konuyla ilgili haberler incelenerek değerlendirilmiştir. Neologos gazetesi "Yakın Dönem Osmanlı Rum Basını Neologos Örneği (1873- 1874)" adlı bir çalışmada detaylı olarak ele alınmış ve alana önemli katkılar sunmuştur. Ancak hazırladığımız çalışma, azınlık basınının önemli bir gazetesi olarak kabul edilen ve yabancı basın tarafından da takip edilen Neologos gazetesinin Milli Mücadele dönemine bakmakta, mücadeleye bakışını ve politik değişimini tartışmaya açmaktadır.

2. İstanbul'un İşgali ve Toplumsal Tepki

Birinci Dünya Savaşı, İttifak Devletleri'ni oluşturan Almanya, Avusturya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun İtilaf Devletleri karşısında yenilgiye uğramasıyla sonuçlanmıştır. Mondros Ateşkes Anlaşması'nın 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanmasıyla Anadolu toprakları için mücadele ile geçecek uzun bir dönem başlamıştır.

Savaşın kazananları İngiltere, Fransa ve İtalya, anlaşmanın 7. maddesine göre Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarını işgal etmişlerdir (İnuğur, 2002:336). Yunan ordusunun 15 Mayıs 1919'da İzmir'e girişinden dört gün sonra Mustafa Kemal Paşa Samsun'a çıkmış ve Milli Mücadele başlamıştır. Osmanlı Parlamentosu ise Misak-ı Milli'yi ilan etmiştir. Ateşkes anlaşmasından dört gün sonra, İngiliz ve Fransız gemileri İstanbul limanına girmiştir. İstanbul Boğazı'nda bekleyen İngiliz ordusuna mensup 400 asker 16 Mart 1920'de İstanbul'u fiilen işgal etmişlerdir (İnuğur, 2002:337). İç politikada yaşanan önemli gelişmeler²

² Söz konusu gelişmeler iktidarın devrilmesi, hükümet üyelerinden Sadrazam Talat Paşa, Harbiye Nazırı Enver Paşa, Bahriye Nazırı Cemal Paşa ve ileri gelen İttihatçıların yurtdışıma kaçması şeklindedir.

neticesinde (Topuz, 2003:98) Meclis-i Mebusan feshedilmiştir. İşgaller ve devlet yönetimindeki sarsıntıların akabinde, Anadolu'da topyekün mücadele başlamıştır.

Osmanlı topraklarındaki işgaller öncesinde, İstanbul ve Anadolu'da savaşın sonuçlarına tepkiler yükselmiş ve örgütlenme girişimleri başlamıştır. Anadolu'da küçük grupların başlattığı, sonra düzenli ve örgütlü müdaceleye dönüşen bu direniş hareketinin adı "Milli Mücadele" dir. Milli Mücadele Dönemi, I. Dünya Savaşı sonrası Anadolu'nun işgali ile başlamış ve bağımsızlığın elde edilmesi ile sonlandırılmıştır. Anadolu'da söz konusu direniş başlamışken aynı topraklarda Mondros Mütarekesi'ni ve işgalleri farklı karşılayan toplumlar da vardı. Osmanlı'da yaşayan farklı din ve etnik kökenden azınlıkların bir kısmı farklı amaçlarla işgalci devletlerin gelişine tepkisi destekleyici ve yardımcı niteliktedir. Özellikle Rum ve Ermeni toplumunun bazı üyelerinin İstanbul ve İzmir'in işgali sonrası işgalci devletlerin askerleri ile hareket etmesi ve işgalci askerlerle birlikte ev baskınlarına ve tutuklamalara katılması bu konudaki tavırlarını daha net ve açık ortaya koymaktadır (Erdem, 2005:683-684).

I. Dünya Savaşı öncesinde özellikle muhalif basına uygulanan sansür ve baskı savaş sonuna kadar sürmüştür. İttihat ve Terakki Fırkası iktidarı kaybettikten sonra (İnuğur, 2002:317- 320) sansür yöntemlerinde farklı bir evreye geçilmiştir. İşgal kuvvetlerinin güdümündeki yeni hükümet yönetimi ele aldıktan sonra Millî Mücadele yanlısı olan ve olmayan basın ayrımı daha da netleşmiştir ve baskı derecesi artmıştır. Bu konuda atılan ilk adım, işgalci ülkelerin ve Osmanlı Hükümeti'nin temsilcilerinin birlikte yer aldıkları *Müttefiklerarası Matbuat Sansür Komisyonu* kurulması olmuştur. Tüm yayınlar bu komisyon tarafından sansürden geçirilmiş, işgal karşıtı yayın yapanlar ciddi cezalar almıştır. İşgal kuvvetleri komutanlarından Fransız d'Esperey'nin İstanbul'a törenlerle girişini, "Kara bir gün" başlığıyla haber yapan Hadisat gazetesi ile yazıyı yazan Süleyman Nazif'e uygulanan sansür ve baskı bu komisyonun icraatlarına örnek teşkil etmektedir. Süleyman Nazif kurşuna dizilmekten son anda kurtulmuş, Hadisat gazetesi'nin yayın hayatı da iki hafta sonra bitirilmiştir (Türkgeldi, 1987:110). Ancak işgal yanlısı yayınlarda tavrın farklı olduğu açıktır. Özellikle İstanbul'un işgalini büyük bir ümit ve heyecanla karşılayan azınlık basınından bazı yayınlar, dönemin siyasi durumunu kendi toplumları lehine yorumlamaktadırlar.

İşgal kuvvetlerinin önce basını kontrol altına alma çabasına girdiğini, sözkonusu devletlerin çıkardığı yeni yayınlar ve halihazırda İstanbul'da yayımlanan gazeteler üzerinde kurduğu kontrol ve baskıyla, öncelikli olarak İstanbul halkı arasında işgaller lehine kamuoyu oluşturmaya çabaladığı görülmektedir. Basının siyaset ve asker kadro tarafından kontrolü ve desteklenmesi yönündeki uygulamalar, Anadolu'da "Milli Mücadele Basını"nın doğmasına ve mücadele lehine propaganda aracı olarak görülmesine yol açmıştır.

3. Osmanlı İmparatorluğu'nda Azınlık Basını

Osmanlı'nın Müslüman tebaanın yayıncılık faaliyetlerine geç girmesinin etkisi gazetecilikte kısa sürede görülmüştür. Osmanlı Dönemi'nde ilk yayıncılık ve gazetecilik faaliyetleri azınlık toplumları tarafından, İstanbul dışında başlatılmıştır. Ancak devletin basın faaliyetlerini desteklemesiyle İstanbul basınının merkezi haline getirilmiştir.

Osmanlı topraklarında ilk matbaayı İspanya'dan 1429'da göç etmek zorunda bırakılan Museviler kurmuşlardır. Bu matbaanın kuruluş tarihi 1493, yani İbrahim Müteferrika'dan yaklaşık 233 yıl önce İstanbul'da, daha sonra da Selanik'te ilk matbaaları açmışlardır. Museviler Osmanlı topraklarında ilk olarak Ladino dilinde 1842- 1914 yılları arasında İzmir'de yayımlanan *La Buena Esperansa* (Levi, 1983:16) adında bir gazete çıkarmışlardır. Kahire'den Sofya'ya geniş bir coğrafyayı kaplayan çeşitli yayınların içerikleri Osmanlı ve Batı ilişkisinin yanında Musevi toplumunu ilgilendiren konulardan oluşmaktadır. Ladino dilinde Osmanlı döneminde 86, Cumhuriyet döneminde de 16 olmak üzere toplamda 102 gazete ve dergi yayımlanmıştır (Benbanaste, 1998:61) İspanyolca ve Ladino dillerinin yanında Ceride-i Tercüme ve Zaman gibi yayınlar İbranice harflerle Türkçe hazırlanmıştır. Ancak 19. yüzyılı incelediğimizde, artan Alliance Israelite Okulları ile Türk Yahudileri Fransızca eğitim almaya başladılar, bu vesile ile, ilerleyen

yıllarda Yahudiler Fransızca yayınlar da çıkardılar. *L'Aurore* (1908-1922), *Le Jeune Turc* (1908-1918), *La Nasion* (1919-1923), *La Gazette* (1923-1924), *La Presse* (1946), *Letoile du Levant* (1948- 1958), 2. Meşrutiyet sonrası başlayan ve Cumhuriyet döneminde de devam eden Fransızca yayınlara örnektir.

Osmanlı'daki bir diğer güçlü azınlık toplumu Ermeniler'dir. Dünyadaki ilk Ermenice gazete 1974 yılında Hindistan'da basılmıştır. Dünya ile karşılaştırdığımızda daha geç bir dönem olsa da Ermeniler'in Osmanlı topraklarında basın ve yayın işlerine başlaması yine de oldukça eskidir. İlk Ermeni matbaacı Sivashlı Apkar Tıbir'dir. Apkar, Venedik'te matbaacılığı öğrendikten sonra İstanbul'a gelmiş ve 1567'de bir matbaa kurmuştur. Osmanlı topraklarında ilk Ermenice gazete Takvim-i Vekayi'nin Lirokir adıyla 1832 yılında basılan ve 150 aboneli nüshasıdır. Bu gazetenin bir başka özelliği de Ermenice harflerle basılan Türkçe bir gazetedir ve adı farklı dönemlerde değiştirilmiştir (Topuz, 1996:85). Bağımsız ilk Ermenice gazete ise 1839'da çıkarılan İstemeran Bidani Kidelyats'dır (Topuz, 2003:51). Osmanlı'daki ilk gülmece dergi Boşboğaz Bir Adam da 1852 yılında Ermeniler tarafından çıkarılmıştır (Çeviker, 1986:21). İstanbul Ermeni toplumu için önemli bir basın merkezidir, öyle ki 1832- 1970 arasında İstanbul'da 350 yayın, İzmir'de 38 ve diğer şehirlerde 70 yayın Ermenicedir (Süllü Durul, 2002).

Rum toplumundaki ilk matbaayı ise 1627'de Rum papaz Nicodimus Metaxas ve faaliyete geçirmiştir. Bu matbaanın kuruluşunda Ortodoks Patriği Kiril Lukaris, İngiltere ve Hollanda elçiliklerinin yardımları oldukça fazladır (Adıvar, 1982:167). Osmanlı topraklarında yayımlanan ilk Rumca gazete ise İzmir'de 1831 yılında Evangelist Papaz Okulu tarafından çıkarılan *Filos ton Neon'dur* ancak üç ay sonra kapanmıştır. Astir En Ti Anatoli adlı gazete ise 1832 yılında yayımlanmış ancak bir yıl sonra adını değiştirerek İngilizce ve Rumca yayın hayatına devam etse de uzun ömürlü olmamıştır. Yine İzmir'de yayımlanmaya başlayan bir diğer önemli Rumca gazete ise *Amalthia*'dır ve 1838'den 1922'ye kadar yayın hayatını devam ettirmiştir (Aslan, 2002:51). İstanbul'daki ilk Rumca gazete de Takvim-i Vakayi'nin Rumca çevirisi *Othomanikos Minitor*'dur. Gazetenin yayımlanma zamanı 1835 ve 1832 olmak üzere iki tarihten bahsedilmektedir; gazetenin her baskısı yaklaşık 400 adettir. Rifat Bali, bu resmi gazetenin Rumca çevirisinin dağıtım noktalarından birinin Rum Ortadoks Patrikhanesi olduğunu ancak Rumların Türkçe baskıyı daha iyi anladıkları gerekçesiyle Rumca baskının Patrikhane talebiyle durdurulduğunu aktarmaktadır (Toka Şenol, 2014:102). *Othomanikos Minitor* dışında İstanbul'da basılan ilk Rumca gazete Efimeris Konstantinupoleos'tur. Daha sonra sırasıyla Melissa tu Vosporu (1841- 1842) ve Peristera tu vizandiu (1842- 1846) dergileri yayımlanmıştır. Uzun ömürlü ilk yayın ise önce haftalık sonra haftada iki ve sonrasında dört kez yayımlanmaya başlayan, Konstandinos Fotiadis'in sahibi olduğu Tilegrafos tu Vosporu (1849- 1888) adlı yayındır (Vasilyadis, 2002:70). Osmanlı Devleti'nde toplam 155 (Ebuzziya, 1985:40; Aslan, 2002:80-111) gazete ve dergi çıkardıkları kayıtlara geçen Rumların önde gelen yayınlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

“O Filos To Neon (1831), Elenikos Filolo (1864-1922), Proodos (1871- 1922), Eklisiastiki Alithia (1880- 1923) Faros Tis Anatolis (1908- 1922), Rum Cemaat-i İlmiye Dergisi, Sindağma, Hronos, Patris, Avyi, Empros, Ampotis, Panorama, Romyos, İspanoz, Análisis, Hokkabaz, Propondis, Pirazmos, Ankarondiyan, Ayamera, Ottomaniki Anekartis (Aneksartisis), Demokrat, Simea, Keri, Keravnos (1908); Neo Samos (1909); Bosforis; Metapolitefsis; Embros (1973); Anatolokos tahidromos, Aneamose, Aninikos, Efemeris, don kiryon, Etnkifoni, Hipokrat, Dikosni, Hironika, Isırmatos, Rodon, Foti, Klert (1908-1909); Tarros (1910); Akanti, Ameroliptos, Apela, Argatis, Aspis, Astrapi, Dimitra, Donkiholtos, Drasis, Fos, İkonografimni, Istatoria, Iptetioris, Kastriotis, Kriks, Omospondiyakos, Oneos, Optios (1910); Anokato, Anatolikon praktorion, Antiolifitisis, Efestetya, Efeltropitia, Evdomadya, Fimi, Keranos, Kordon, Noyima, Sinadelfosis, Tatikeanon etnos, Tehni (1911); Köylü (1911-1912); Evanglismos, Elips, Tanea (1912); Apopi, Hironos, Imera (1913); Faros (1914); Moda Melikesi (Türkçe-Rumca ve Fransızca), Anayenisis, Konopi, Krotos, Oki, Ologos, Oportisitıs, Kosmos Tukteri, Proio, Hokkabaz (Rumca- Ermenice, Türkçe ve Fransızca) (1918); Osmanlı Terakki-i Ziraat(1918-1920), Proia (1918- 1923), Epohi (1919- 1921); Gatos, To Vima, Soria, Stomatoloji (1919); Anagennisis (1919- 1922), Neos Pimin (1919 - 1923), Traki Anatolis (1919-1929), Metaritmessis (1921), Frofro (1922), Taneotera (1923), Apoyevmatini (1925- Bugün), İho (2003- Bugün)”

1850'li yıllarda, henüz çok genç diyebileceğimiz Osmanlı basınında, iki Türkçe gazeteye karşılık 16 Türkçe olmayan (Fransızca, İtalyanca, Rumca, Ermenice, Bulgarca ve İbranice dillerinde) gazete bulunuyordu (Koloğlu, 2010:60). Cumhuriyet'e kadar gelen dönemde ise 22 dilde "(Almanca, Arapça, Arnavutça, Boşnakça, Bulgarca, Çerkezce, Ermenice, Farsça, Fransızca, Gürcüce, Hırvatça, Hindçe, İngilizce, İtalyanca, Kürtçe, Rumca, Romence, Rusça, Sırpça, Urduca ve Yahudice (Ladino ve İbranice))" 2046 gazete ve dergi basılmıştır (Ebuzziya, 1995:29-45). Azınlıklar kendi dilleri dışında, Türkçe, Fransızca gibi farklı dillerde de yayınlar çıkarmışlardır. Ancak bu yayınlardan pek azı korunabilmiş ve bugüne aktarılmıştır.³

3.1. Rum Basınının Milli Mücadele'ye Bakışı

Basını bir bütün olarak düşünecek olursak şunu söyleyebiliriz, hangi dilde olursa olsun Milli Mücadele döneminde basın iki merkezli olmuştur. İstanbul ve Taşra şeklinde ikiye ayıracağımız dönemin gazeteciliğini, bu iki merkezde de Milli Mücadele'yi destekleyen ve desteklemeyen basın olarak inceleyebiliriz. Ancak tüm yayınların ortak noktası, kamuoyu oluşturmak için gazeteciliği en önemli güç olarak görmeleridir. İnuğur, Mütareke Basını olarak tanımladığı dönemi üç farklı alt başlıkla incelemiştir: "Milli Mücadele'ye öncülük edenler", "Milli Mücadele'yi destekleyenler" ve "Milli Mücadeleyi yıpratmaya çalışanlar" (İnuğur, 2002:337-362). Mücadele öncesi, "İtilaf Devletlerinin tarafında", "İstanbul Hükümetinin tarafında" ve "diğer grup" şeklinde sınıflandırılan basındaki ayrım, işgallerle daha belirgin şekilde ortaya çıkmıştır (İskit, 1943:161). Anadolu'da farklı bölgelerde İttihat ve Terakki Partisi ile Hürriyet İttihat Partisi'ni destekleyen gazeteler faaliyetlerine devam etmiştir. Bağımsızlık mücadelesinin yanında ya da karşısında yer alan gazeteleri, 15 Mayıs 1919'da İzmir'in Yunan askerleri tarafından işgal edilmesi ve 19 Mayıs'ta Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı (Ayhan, 2005:84) net olarak ortaya çıkarmıştır.

Azınlık toplumlarına ait yayınlar da Anadolu'daki mücadele karşısında, mensubu oldukları toplumların birer sözcüsü olarak hareket etmişler, dönemin basınının en temel işlevi ve görevi olan halkı yönlendirmek ve içte-dışta haber akışını sağlamak gibi misyonları her şartta yerine getirmeye çalışmışlardır. Nasıl ki Milli Mücadele yanlısı taşra basınının ulusal ve uluslararası çapta kamuoyu desteğini sağlamak ve halka doğru bilgiyi aktarmak gibi görevleri bulunuyorsa sözkonusu azınlık toplumlarının sözcüsü görevini üstlenen çoğu yayın da özellikle işgalci ülkelerden aldıkları destekle kendi bağımsızlıkları ya da yabancı bir ülke güdümünde kendi sınırlarını çizmeyi hedeflerine koymuşlardır.

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki en büyük gayrimüslim toplum olan Rumlar da İstanbul fethedildikten sonra tüm dinlere ve ırklara tanınan serbestlikten yararlanmışlardır. Ruhani liderleri Fener Rum Patrikanesi Osmanlı'da imtiyazlı bir yer edinmiş ve dünyadaki Ortodoksların merkezi haline gelmiştir. Avrupa'da hızla yayılan milliyetçilik ve özgürlükçü düşünce İmparatorluk topraklarını da etkilemiş, 19. yüzyılda bağımsızlığını isteyenler arasında Rumlar da yerini almıştır. Osmanlı'daki Rumların örgütlenmesine, bağımsızlığını kazanan Yunanistan önemli ölçüde destek vermiş ve Rumlar Birinci Dünya Savaşı sırasında yoğun çalışmalar neticesinde 15 kadar dernek kurmuşlardır. Bu derneklerden biri olan Rum Matbuat Cemiyeti Patrikhane'ye bağlıdır; Rum toplumunun kültürel değerleri ile ilgili araştırmalar yapmış ve bağımsızlık propagandası için çalışmıştır. Osmanlı topraklarında yayın sayısının arttığını gördüğümüz dönemlerden biri olan Milli Mücadele'de hız kazanan basınla ilgili çalışmaların ürünü olarak kaşımıza çıkan çeşitli yayınlar bulunmaktadır. Rum Matbuat Cemiyeti'nin 1919 yılında çıkardığı "Kara Kitap" adlı Yunanca ve Fransızca bir kitap, Patrikhane'nin haftalık resmi yayın organı "Eklisiyastiki Alitya" (Güler,

³ Çalışmanın inceleme alanı Neologos gazetesinin baskılarının tamamına arşivlerde ulaşmak mümkün olmamıştır. Ayrıca yayının daha geç dönemlerini temsil eden 1919 yılı incelenmesi sırasında, gazetenin bazı sayılarının büyük oranda tahrip edilmiş, bazı sayfaları kaybedilmiş ve periyodik şekilde sıralanmış nüshalara ulaşılamamıştır.

1998:18-21) adlı dergi Rum toplumunda basın ve yayıncılığın kurumsal anlamda da önemini göstermektedir.

23 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yayınlanan 730 gazete ve dergiden 125 tanesi Rum toplum üyelerine aittir, bunlardan 109 yayın Rumca, 16 yayın ise Türkçe-Rumca'dır (Koloğlu, 2006:86). Rum toplumu birkaç nedenle ve destekle sayıca daha fazla ve geniş bir coğrafyada etkili olacak şekilde gazeteler çıkarmışlardır. Özellikle 1821'de bağımsızlığını kazanan Yunanistan'ın ve yabancı elçiliklerin desteği ilham olmuşlardır. Ayrıca kurumsal destekler de diğer toplumların yayıncılığı ile karşılaştırıldığında daha fazladır. Patrikhane'nin bizzat çıkardığı gazete ve dergiler ile Rum eğitim kurumlarının yayınlar vasıtasıyla Rum toplumuna ulaşabilmesi dönem için önemlidir. Coğrafi olarak da İzmir, İstanbul ve Selanik gibi Rum toplumunun yoğun olarak yaşadığı merkezler özellikle Milli Mücadele dönemi Rumca yayınlar açısından anlamlı ve değerli bilgiler ortaya konulabilecek bir alandır.

Avrupa'da 18.yy sonunda doğru Rumca sürgün basın ortaya çıkmıştır. Özellikle Paris Viyana ve Londra'da yoğunlaşan gazeteler Osmanlı topraklarına taşınması sonrası öncelikli olarak Yunanistanın bağımsızlığı talepleri nedeniyle kamuoyu oluşturulmaya çalışılmıştır. Yunanistan'ın bağımsızlığını sonrasında çıkarılan gazetelerin Osmanlı Rumları arasında çok etkili olduğu görülmüştür (Koloğlu, 2005). Buna neden olarak gösterilen ilk üç gerekçe; dilde farklılık, kilisenin etkisi ve genç Yunan Devleti'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun imkanları ve kökleri düşünüldüğünde çok ikna edici olamamasıdır. Bu nedenle Rumca basın Milli Mücadele karşıtı olmasının yanında kendi arasında gruplara ayrılmıştır.

Geçmiş 1850 öncesine dayanan İstanbul'daki Rumca gazetecilik, Bizantis (1850-1888) ve Eklisiastiki Aitkeia (1881-1922) gibi Patrikhane sözcüsü yayınlar; Neologos (1863) gibi Helenizm'in sözcüsü yayınlar; son olarak da daha çok ticaretle ilgili, laik bir yapıyı savunanları dahil edebileceğimiz diğer yayınlar şeklinde üç grupta toplanabilir (Memet, 2021:28). Fener Rum Patrikhanesi, 1912'de yapılan seçimlerde Rumların siyasal temsilciliği, Patrikhane ile kurdukları Rum Meşrutiyet Kulübü yapmaktadır. Ancak Patrikhane siyasi faaliyetleri aralarında son derece uyumlu ve ılımlı ilişki bulunan bu kulübe devretmiş (Arıkan, 1985: 103-112) görülmektedir. Ayrıca kulüp faaliyetleri, Rumca basının önemli iki merkezi olan İstanbul ve İzmir'de çıkarılan gazeteler tarafından da desteklenmektedir. Rumca harflerle Türkçe yayınlar da yapılmış ve sayıları 1850'lerden sonra, özellikle İstanbul'da artmıştır.

Yayınların tavır ve görüş farklılığı sonraki yıllardaki yayıncılık anlayışını da etkilemiştir. Özellikle gazetelerin bir kısmı Patrikhane sözcüsü olarak modernleşme eğilimine karşıdılar ve diğer taraf olarak karşımıza çıkan Osmanlı'ya bağlı Rumların gazeteleriyle fikir ayrılığına düşmüşlerdir. Anadolu özellikle İzmir'deki Rumca yayın yapan gazeteler, itilafçı gazetelerle birlikte işgaller karşısında tavır alan ve karşı yayınlar yapan Köylü, *Duygu* ve *Anadolu* gibi gazeteleri hedef almışlardır (Arıkan, 2022:145-166).

3.2. Rumca Neologos Gazetesi ve Milli Mücadele

Dönemi toplumsal açıdan ele alan Sosyolog Armand Mattelard, "Birinci Dünya Savaşı, bazılarına göre "bilinci harekete geçirmiş", bazılarına göre ise büyük bir yönlendirici olmuştur" der (2001:51). Bu sözden hareketle Rum toplumu ve Rumca basını değerlendirecek olursak; Birinci Dünya Savaşı sonrası bazıları için Batı'ya dönme ve kendi sınırlarına sahip olma hedefiyle garantör devletlerle de olsa bir fırsat olarak görülmüş, bazıları içinse köklerinin gereği Doğu'ya doğru, içinde yer aldıkları toprakların sahibi olma yolunda çalışmak şeklinde değerlendirilmiştir. Daha önce de ifade edildiği gibi, basın Milli Mücadele dönemi öncesinde de sonrasında da tüm toplumlar için milli bilinci, kimliği ve aidiyeti parlatan ve içgüdüsel bir mücadelenin yapılmasına destek olan bir araçtır. Bu kesitin en önemli figürleri de özellikle kamuoyu üzerinde etkisi o dönemde daha da belirginleşen basındır. Çünkü kamuoyu çoğunluk ve azınlığın ya da tüm azınlıkların ortak ifadesini içerir (Albig, 1956:5). Özellikle azınlık toplumu gazeteleri ait oldukları toplumun görüşlerinin öğrenilmesi ve yansıtılması amacıyla birer referans olarak görülmektedir. Bu konuda Neologos gazetesinin özellikle sayfalarında yer verdiği konulardan biri Makedonlar ve Bulgarlar başta olmak üzere Balkanlar halklarının verdikleri mücadeledir.

Milli Mücadele dönemi basını Türk basın tarihinde özel bir yere sahiptir. Mücedelenin anlaşılması, anlatılması ve devam ettirilmesi için gerekli ağı oluşturulmasında büyük bir sorumluluk üstlenilmiştir. Anadolu'da başlayan ve farklı cephelerde mücadele verilen bağımsızlık savaşında, Anadolu halkları basın yoluyla tavrını ortaya koymuş, mücadele yanında ya da karşısında yerlerini almışlardır. Yunanistan'ın bağımsızlığı ve İzmir'in işgali ile taleplerini daha net beyan eden Rum toplumu, basın yoluyla oldukça hareketli bir dönem yaşamıştır. Bu yayınlardan Neologos gazetesi de belli dönemlerde Rum toplumunun genel halinden ayrılmış, ancak özellikle mücadele döneminde gidişatın Rum toplumu açısından değerlendirilmesi gazetesinin tavrında belirleyici olmuştur.

3.3. Neologos Gazetesinin Tarihçesi ve Kimliği

Neologos gazetesi Stavros Voutyras tarafından kimi kaynaklara göre 1861 (Arslan, 2022:86) kimilerine göre 1865 (Neologos gazetesi, 1876) kimi kaynaklara göre ise 1866 yılında (Tarinas, 2007:98) "Rum toplumunun fikri ve ahlaki biçimlenmesi" (Antonopoulos, 2007:51) amacıyla İstanbul'da çıkarılmaya başlanmıştır. Neologos gazetesinin yayın hayatını üç dönemde inceleyebiliriz (Arslan, 2022:87):

Birinci dönem: 10 Mart 1861 (kimi kaynaklarda 1867)- 21 Nisan 1897,
İkinci dönem 18 Ağustos 1897- 13 Mart 1899,
Üçüncü dönem 25 Ekim 1908- Eylül 1922 (kimi kaynaklarda 1923).

Gazete önce "Neologos Tis Anotolis" (Anadolu'nun Yeni Sözü) adıyla yayımlanmıştır. 1 Ocak 1867 tarihinde Omonoia adlı bir başka Rumca gazeteyle birleşmiş ve "Omonoia ve Neologos" adıyla yayımlanmıştır. Yaklaşık üç ay kadar sonra gazeteler ayrılarak tekrar kendi adlarıyla çıkarılmaya başlanmıştır. 205. sayıdan itibaren Neologos adıyla yayımlanmaya başlayan gazetesinin, Atina ve Patra'da yayımlanan aynı isimli gazetelerden ayrılması için "Neologos Konstantinoupoleos" adı kullanılmıştır. Basılması 1867 yılının Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarında resmi makamlarca durdurulmuştur. Neologos'un bir başka ortaklığı da Melissa gazetesiyle olmuştur ve gündemde tutmak ve gazeteyi yaşatmak için çalışılmıştır. 1870- 1871 arasında Neologos'a ek olarak yıllık Hronos (Zaman), 1877-1878 yılları arasında Savvatiaia Epitheorisin (Cumartesi Revüsü), 1891'den itibaren de üç yıl boyunca Evdomadiaia Epitheorisin Neologos (Neologos'un Haftalık Revüsü) yayımlanmıştır (Memet, 2021:17-25). Gazetesinin ilk baskıları dört sayfa olarak yayımlansa da dönem dönem sayfa ekleme ve çıkarmalar yapmıştır. Yazar kadrosu dönemin Rum toplumu ve kültürü için önemli, Osmanlı basınında da önemli bir yere sahip olan S. Boytyras, I. Bretos ve Y. Ba-feiadis gibi isimlerden oluşuyordu (Neologos gazetesi, 13 Ekim 1876).

Neologos günlük bir gazete olarak basılmaya başlamış, 1867 yılında bir yıl kadar haftada üç gün (Salı, Perşembe ve Cuma), 1874- 1897 arasın Pazar ve tatil günleri dışında her gün yayımlanmıştır. 1912 yılına gelindiğinde ise sabah gazetesi olarak yayın hayatına devam etmiştir. Gazete zaman içinde farklı ekler de yayımlamıştır; 1870 yılında bir kadar Hronos (Zaman), 1877- 78 arasında Savvatiaia Epitheorisin (Cumartesi Revüsü) ve 1891- 94 arasında da Evdomadiaia Epitheorisin Neologou (Neologos'un Haftalık Revüsü) adlarıyla çıkarılmıştır. Gazetesinin kimliğine de zaman içinde eklemeler yapılmıştır. Neologos adının altına 1867 yılında "Siyasi, Edebi ve Ticari" alt başlığı eklenmiştir (Tarinas, 2007:98).

Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna doğru, savaşın gidişatı da dikkate alınarak devletin bütünlüğünü tartışan ya da ayak sesleri duyulan Milli Mücadele'ye karşı duruş sergileyen yayın sayısının arttığı görülmektedir. Bu yayınlar incelendiğinde büyük oranda İstanbul merkezli ve yabancı dilde ya da azınlık dillerinde olduğu saptanmaktadır. Farklı gruplara ayırarak incelemesi gereken yayınlardan özellikle çalışmanın konusu olan Neologos gazetesinin de içinde bulunduğu Rumca gazeteler önemlidir. Çünkü azınlık

yayınlarının da duruşları Türkçe yayımlanan gazetelerde olduğu gibi Anadolu mücadelesine yaklaşımları farklılık göstermektedir. Neologos gazetesinin önemi, gazetenin yayımlandığı ilk günden itibaren Rum toplumunun dil ve kültür gelişimi açısından önemli ve yol gösterici bir görev yüklenmiştir. Öyle ki Rum ve Ortodoks kilisesi müziği ile ilgili bir tartışmayı uzun süre sütunlarına taşımıştır (Erol, 2009:220-222).

Neologos gazetesinin Helenizm akımının yayın organı ve temsilcisi olarak bilinmesi (Topuz, 1873:89), Bizans'ı canlandırmak amacıyla Osmanlı koruyuculuğu altında Yunan uygarlığının doğuya doğru yayılması için çalışmayı hedeflemesini anlamlı kılmaktadır. O kadar ki, gazete Osmanlı topraklarında ekonomik girişimler ve kamu hizmetlerinin Rumlar tarafından ve Rumların sermayesi ile yapıldığını savunarak "Türkiye bir Yunan devletidir" düşüncesine inanmıştır (Koloğlu, 1994:28). Gazetesini Yunanistan'ı izleyen ve destekleyen diğer Rumca yayınlardan ayıran en önemli özelliği, hem Megali İdea'yı savunması hem de Helenizm değerleri ile bağımsızlığını kazanan Yunanistan'dan ayrı bir devlet olma yönünde bir söylem geliştirmesidir. Kimi zaman açıkça savunduğu bu idealini gazete yoluyla paylaşılan gazetenin sahibi Stavro Boutiras, 1877 Osmanlı- Yunan savaşı döneminde sınırdışı edilmiş ancak tekrar İstanbul'a gelerek daha açık şekilde bu düşüncüyü savunmaya çalışmıştır.

Neologos gazetesinin yayın periyodu gibi içeriğinde de zaman zaman değişiklikler yapılmıştır. Gazete Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan azınlıkların sorunlarının tartışıldığı makale ve yazıların yanı sıra dönemin siyasi gelişmelerinin de değerlendirildiği haberlere yer vermiştir. Neologos'un geçmişinde düzenli basılamamasının en önemli nedenleri arasında bulunduğu coğrafyadaki gelişmelerden oldukça fazla etkilenmesi bulunmaktadır. Örneğin 1897 yılında Osmanlı- Rus Savaşı nedeniyle gazetenin yayınına ara verilmiş ve o dönem gazetenin başındaki Voutiras tarafından gazete Atina'ya taşınmış, orada yayınına devam edilmiştir. Bu süreç aynı zamanda yasaklar ve yüksek para cezaları ile karşılaşılan dönemdir. Bu kısıtlamalara çözüm olarak da gazetenin adı gizlenmiş, Kairoi ve Astrapi adlarıyla basılmaya devam edilmiştir (Memet, 2021:26). Neologos gazetesinin sahiplik ve yönetim değişikliklerinin yanı sıra siyasi tutumu ve dönemin şartları gereği, künyesindeki basım yeri ibaresindeki farklılıklardan anlaşıldığı üzere, İstanbul'da başlayan yayın hayatı zaman zaman Atina ve Selanik'te de sürdürülmüştür.

4. Neologos Gazetesi Haber İncelemesi

Çalışmada Neologos gazetesinin 1 Temmuz, 24 Temmuz ve 4 Ağustos baskıları incelenmiştir. Sözkonusu üç sayı 19 Mayıs 1919 yılında Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkmasıyla başlayan Milli Mücadele sonrası yayımlanmıştır. Ele alınan tarihler aynı zamanda Milli Mücadele döneminin öne çıkan tartışma konularından biri olan manda ve himaye tartışmalarının yapıldığı dönemdeki yayınlar olması nedeniyle de önem arz etmektedir. Neologos gazetesinin haberleri ele alışı ve oluşturduğu içerik gazetenin geçmiş ve mücadele dönemindeki tavrı ve siyasi tutumu tartışmaya açılmıştır.

Neologos gazetesinin haber içeriğinin Birinci Dünya Savaşı öncesi değişmeye başladığı görülmektedir. Gazetenin haberleri iç haberler ve dış haberler başlıklarıyla iki ana gruba ayrılmaktadır. Gazetenin yayın hayatına başladığı dönemde haberlerde sert ifadeler, iddialı düşüncelerden ziyade sanat, ekonomi, ticaret, gündem konuları (Saray'ın özellikle Müslüman olmayan tebaa ile ilgili açıklamaları ve kararları, toprak kayıpları vs.) eleştirel bir dil kullanılmadan haberleştirilmesi prensibi benimsenmişken, Milli Mücadele döneminde eleştirel dilin Anadolu mücadelesi ve mücadeledeki aktörlere yönelik görülmektedir.

Gazete haberler sayısının, küçük ilan ve duyuruların dışında bırakılarak incelendiğinde 4 sayfa hazırlanan baskılarda ortalama 28 ile 33 arasında değiştiğini görmekteyiz. Ancak iki sayfa olan baskılarda haber sayısı yarıya yakın azalmaktadır. Diğer taraftan, 1 Temmuz 1919 tarihli nüshasında olduğu gibi bir makalenin tek sayfada değerlendirildiği durumda, haber sayısında 8 ila 10 arasında azalan bir değişim görülmektedir. Gazetenin hemen her sayısında var olan sütun arası boşlukların, sansür uygulaması nedeniyle boş bırakıldığı düşünülmektedir ancak bunu doğrulayacak herhangi bir bilgi bulunamamıştır. Bu yönde düşünülmesine neden olan ayrıntı ise Yunanistan'ın bağımsızlığı ve Avrupa'da halkların taleplerinin

artmasıyla gazetenin çizgisinde ve dilindeki sertleşmenin ele alınan haberlerde görülmesidir. Buna örnek olarak verebileceğimiz yine 1 Temmuz 1919 tarihli nüshada, 2. ve 3. sayfalarda boşluklar dikkati çekmektedir ve gazetede konuyla ilgili bir not bulunmamaktadır.

4.1. Özgürlük Talebi ve VIVA LA FRANCE- Ω Η ΓΑΛΛΙΑ: 1 Temmuz 1919

Resim 1: Neologos Gazetesi, 1 Temmuz 1919

Neologos gazetesinin, 1 Temmuz 1919 tarihli baskısı, tam sayfa Fransızca ve Yunanca “VIVA LA FRANCE- Ω Η ΓΑΛΛΙΑ” (Yaşa Fransa) manşetiyle hem Fransız İhtilali'nin yıldönümü hem de dönemin kralının idam tarihi olan 14 Temmuz 1789 Bastil Günü'ne adanmıştır. 1789 Fransız İhtilali, anlamı ve simgeleri, bu bağımsızlığın derinliği ve dünya için önemini içeren bir haber hazırlanmıştır. İlk sayfada manşetten verilen haber için sayfanın üçte birini kaplayan, Fransız bayrağını taşıyan Fransız bayrağının renkleri olan kırmızı-beyaz ve mavi renklerle çizilmiş bir kadın figürü kullanılmıştır. Elinde ve başında defne yapraklarından taç taşıyan kadının dalgalandırdığı bayrakla birlikte Fransızca “Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik” yazan bir flama da dalgalanmaktadır.

Fransız bayrağının nasıl kazanıldığı ve anlamı ile başlayan haberde, “Fransız bayrağını sevgi ve saygıyla selamlıyoruz” ifadesi yer almaktadır. Bayraktaki 3 rengin anlamını öğretmenlerinden öğrendiğini ifade eden yazar “Günümüzde bu bayrak özgürlük için yeniden açıldı.” Demektedir (Neologos, 27 Ocak 1873). Fransa gazete için ideolojik bir liderdir çünkü Avrupa’da Osmanlı’ya bağlı topraklardan doğan devletler ve Anadolu’nun işgali ile hedeflenen yeni devletler için Fransız İhtilali’nin kazanımları bir hafıza tazeleme vesilesi olmuştur. Gazete önceki yıllarda da sık sık Fransa’ya özel bir haberler ve incelemeler yayımlamış, ülkedeki gelişmeler yakından takip edilmiştir. Özellikle Fransız meclisindeki hareketlilik ve diğer ülkelerle ilişkileri mercek altına alınmıştır.

4.2. Sultan Vahdettin ve Morning Post Söyleşisi: 24 Temmuz 1919

Birinci Dünya Savaşı sonunda, 4 Temmuz 1918 yılında tahta oturan Sultan Vahdettin ile İngiliz gazetesi Morning Post 15 Temmuz 1919 tarihinde yayımlanan bir söyleşi yapmıştır. Söyleşinin belli bir kısmına Neologos gazetesi de 24 Temmuz 1919 tarihli sayısında yer vermiştir. Vahdettin'in bu söyleşisinin içeriği dönem nedeniyle önemlidir. Yıldız Sarayı'nda yapılan söyleşinin alıntılanan kısmının büyük bir kısmı Anadolu'daki Milli Mücadele'ye ayrılmıştır. Vahdettin 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışı ile ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:

“Bir ihtilal sundular. Bu yüzden kapsamlı olmaya mecburum. Batılı diplomatların Türkiye ve Türkler hakkındaki görüşleriyle aynı fikirde olduğumu eklemeliyim. Hala dünyadan dışlanmış durumdayız, bunun da ötesinde iletişim o kadar az ki.”.

Resim 2: Neologos Gazetesi, 24 Temmuz 1919

Söyleşinin devamında, Pera'da bulunan çevrelere de bir eleştiri bulunmaktadır. Sultan Vahdettin ayrıca muhabire, “İstanbul’dasınız, Pera’ya zaten ana karakteri kötü niyetli olan, asıl görevi sistematik olarak Türkiye ve Türklere iftira atan kötü niyetli insan kategorisiyle çevrilisiniz.”. Padişahın burada ayrıca “İstanbul ile Pera arasında Avrupa ve Asya kadar fark var” ifadesi, Osmanlı'nın dışarıya yansıtılışına ve eleştirilere karşı bir eleştiridir. Çünkü Pera ağırlıklı olarak azınlıkların, yabancı aydın, gazeteci ve görevlilerin ikamet ettiği bir bölgedir. Her yer onların gördükleri gibi değildir. Padişah söyleşinin bu kısmında, “Milletimiz savaşa katılarak büyük bir hata yaptı. Türkiye'nin savaşa girmesinden sorumlu olmayan binlerce insanın cezalandırılmak istenmesi hata olur.” ifadesi mücadeleyi destekleyenlere bakışı göstermektedir. Padişah açıklamalarına Yunanistan'ın işgallerini haksız bulduğunu da aşağıdaki şekilde eklemektedir:

“Gün gelecek eminim, gerçekler bilinecek, dünya bunun haksız yere yapıldığını anlayacaktır. Ne yazık ki çok geç olacak. Bu adaletsizliğin sayısız tanığı ve kurbanını hayata döndürmek mümkün olmayacaktır. Bilindiği üzere her türlü etki devrededir. Yunanlılar'ın yüzde

99'u Müslüman olan bir ülkeyi işgal etmesine neden izin verelim? Aydın nüfus istatistikleri kadar fotoğraflar da elinizin altında, işlenen vahşeti temsi ediyor. Ermenilere karşı işlenen mezalimleri temsil edenlere benziyor. Gitmeden önce sana bazılarını vereceğim.”.

Yukarıdaki paragraftan anlaşılacağı gibi, Saray'ı temsilen konuşan Osmanlı'nın en üst yetkilisi Milli Mücadele'nin başlatılmasını bir hata olarak görüyor. Ancak Yunanistan tarafından başlatılan işgalleri ve Müslüman halka yapılanları haksız ve zalimce buluyor. Bu konuda bir de karşılaştırma yaparak elinde nüfus kayıtları dışında durumu daha açık ortaya kocayacak fotoğraflara da sahip olduğunu çıkarabiliriz. İşgallerin kendi durumunu da zorladığını ifade eden Vahdettin ayrıca halkın da “Büyük Vahşet”ten sonra çok çaresiz bırakıldığını ve heyecanlarının yüksek olduğunu söylüyor. Burada ateşkes sonucunda silahsızlandırma ve Yunan ordusunun işgallerle katliama başlamasını bir kez daha vurguluyor.

Milli Mücadele'deki bağımsızlık savaşına rağmen, Vahdettin, daha önce yapılan söyleşileride ifade ettiği düşüncelerini İngiliz muhabire de tekrar ediyor: “Sevgili babam padişah Abdülmecit İngilizlerin en büyük dostudur. İngiliz politikalarını destekledi. Ümidim o ki, kibar İngiliz halkı ve onların adalet duygularıyla dolu hayırsever hükümeti bize adalet verecek.”.

Bu ifade İngiliz sempatisi bilinen padişahın Anadolu'daki mücadeleyi desteklemektense İngilizler'den barış ve huzur beklediğini açıkça göstermektedir. Ancak burada gözden kaçırılmaması gereken nokta, Padişah Vahdettin'in 30 Mart 1919 tarihinde bir İngiliz Mandası önerisinin olmasıdır. Söyleşinin bu düşünceden sonraki kısmındaki ana fikir, İngiltere'ye dostane duygular beslemesi bu söyleşiye has bir açıklama değildir.

Yunanistan'ın İzmir'i işgali ve bölgede yaşananlarla ilgili de görüşlerini aktaran Sultan Vahdettin'in değerlendirmelerinde dikkati çeken noktalar aşağıdaki gibidir:

“Benim gözlemime göre Rumlar ve Ermeniler korkunç acılar çektiler savaş süresince. Bu çilelerinin sebebinin az çok meşru olan sultan olduğunu ilan ettiler. Aslında sadakatsizlik başta gelir, buradaki şeylerden sorumlu kimse benim kadar pişmanlık duyamaz. Bu deneyimsizlik suçluları kovdu ve bu akılsızca projeyi gerçekleştirmek için ülkenin soyguncularını topladı. Yunanlılar ve diğer Avrupalılar, benim tasarladığım şeye karşı çıkıyorlar. Yunanlılar savaşta katledilmediler, asla acı çekmediler. Yunanlılar'ı Batı'nın büyük uluslarıyla karşılaştırmak ciddi hata olur. Bu milletler dar görüşlü, (kısa vadeli) siyasi amaçlar peşinde koşmalarına rağmen en azından insanlık ilkelerine saygı duyuyorlar. Yunanlılar gerçek kana susamış barbarlar gibi davrandılar. Bu vahşete bir son vermeliler. Halkımı, ateşe vermelerine yerlerinden etmelerine, mezbahada koyun gibi öldürmelerine izin verilmemeli. Kuvvetlerin düzeni sağlayamaması durumunda hiç şüphesiz ciddi bir huzursuzluk patlayacak. Halkımı bu baskıcı ve acımasız, afyon bağımlısı insanlar karşısında sessiz tutmak benim için zor. Adamlarımız orada namuslarını, hayatlarını ve evlerini savunmak için savaşacaklar.”.

Yukarıdaki açıklamada “akılsızca proje”, “ülkenin soyguncuları” gibi ifadelerin ne için sarfedildiği açık değildir. Dönemin “proje” sayılabilecek en önemli gelişmeleri Milli Mücadele ve İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edilmesidir. Ancak devamında Yunan ordusunun işgal bölgelerinde yaptıklarını eleştiriyor ancak yaptırımın yönetim tarafından değil halkın hareketi ile geleceğini ifade ediyor. Rum toplumunun geleceği ve refahı için çalıştığını her fırsatta sayfalarında dile getiren bir Rumca gazetenin, Sultan Vahdettin'in Yunanistan işgali ile ilgili ifadelerinin bu kadar net ve yorum eklenmeden verilmesi Neologos'un o dönem beklentilerini tartışmak için önemli bir kaynaktır. Milli Mücadele'yi Sultan'ın desteklemediğini de Yunanistan'ın İzmir başta olmak üzere Ege'yi işgalini yine yorum eklemeyen, olağanda açıklığıyla vermesi önemli bir mesajdır. Megali İdea'dan uzak, Padişah'ın ifadelerini eleştirmeden, sarfettiği tüm ifadeleri aktarması zaman içinde gazetede gelişen bağımsız Yunanistan'ın arkasında duran değil bağımsızlığını diğer Avrupa halkları gibi elde etmeye çalışan Osmanlı Rumları

için tasarlanan bir geleceği görmekteyiz. Ayrıca Ege kıyıları İyonya, İstanbul ise Konstantinapolis olarak anılmaktadır.

Dış politika haberleri incelendiğinde Fransa, Rusya, Macaristan, İtalya gibi ülkelerden haberler, Paris Barış Konferansı gibi uluslararası gelişmeler, İşçi grevleri ve seçimler gibi özellikle toplumsal birlik ve adalet çağrısı barındıran haberler, yoğun olarak Yunanistan ve bağımsızlıkla ilgili haberler, Dış ve iç basında yer alan, özellikle dönemin sıcak gelişmeleri, Rum toplumu ile ilgili haberlere yer verilmiştir. Gazetenin ifade edilen kısıtlamalara tabi olmasındaki en önemli gerekçe olarak milliyetçi akımı benimsediği için yayın içeriklerinin dönemin padişahını ve yönetimini rahatsız etmesi gösterilebilir. Gazete İstanbul'daki milliyetçilik akımlarının temsilcisi konumundadır. İlgili duyduğu ve düzeltilmesini talep ettiği konularda eleştirel yazılar hazırlanmıştır. Kurumsal olarak Rum toplumunun bağlılığını sunduğu Patrikhane'de ise farklı görüşler oluşmuştur.

4.3. Amiral Kakolidis: 4 Ağustos 1919

Neologos gazetesi 4 Ağustos 1919 tarihli baskısında Yunan Amiral Kakolidis'in de görüşlerinin yer aldığı bir haber yapmıştır. İstanbul'a çıkan itilaf donanmasıyla gelen Yunan zırhlısı amirali Kakolidis İstanbul Rum toplumu için büyük öneme sahiptir. Kakolidis, 18 Kasım 1919'da Beyoğlu Yunan Kulübü'nde İstanbullu Rumlara hitaben etkileyici bir konuşma yapmıştır. Öyle ki dönemin yüksek tansiyonlu atmosferi ve farklı unsurlarla konuşma İstanbul ve çevresindeki Rumları cesaretlendirmiş ve zaman zaman taşkınların yaşanmasına neden olmuştur. Kakolidis konuşmasında *"Türkiye'deki Yunanlılığa, anavatanın selamı ile Parthemon'dan bir zeytin dalı getirmek şerefine kavuştuklarından dolayı, emrindeki subaylar ve erler iftihar duymaktadırlar. Bunca zahmetten sonra Yunan Hükümeti size, teselliye medar olmak üzere, Yunan bayrağını getirmeye muvaffak olmuştur."* (Polat, 2011:265) ifadelerini kullanmıştır.

Resim 3: Neologos Gazetesi, 4 Ağustos 1919

Haberde önceki sayılarda da yer verilen Bulgarların Trakya'daki ayaklanmaları ve elde ettiklerine yer verilmiş hem diğer Balkan halklarına hem de Yunan toplumuna onların başarısı örnek olarak gösterilmiştir. Önceki sayılarda da altı çizilen bir diğer konu ise Makedonya bölgesidir. Bu haber içeriğinde de ayrıca

Bulgar halkına destek olan Rusların aksine, Yunan halkına kimsenin yardım etmediği ve yalnız bırakıldığı, Yunan halkının dostunun olmadığı ifade edilmiştir. Haberde Yunanlıların ve Rum toplumunun diğer Balkan halkları kaşısındaki durumu şe şekilde değerlendirilmiştir: “Ne bir devletleri var ne teçhizat ne asker ne de donanma. Yine de ırkımızın birleştirici gücü, çeşitli efsaneler ve yapılan haksızlıkların büyüklüğü... Bulgarları köleleştirmemiş adaletsizliğin faileri, Balkanlar'ın özgürleşmeyen Yunan nüfusunu ilgilendiren bir durumun ortaya çıkmasından memnundu.” (Neologos, 4 Ağustos 1919).

Haber metninde üç farklı konu bulunmaktadır. İlki Bulgarlar, ikincisi Makedonya üçüncüsü ise Paris Barış Konferansı'nda tartışılan maddelerdir. Ancak üç konunun da ortak ifadesi, halkların özgürlüğü ve mücadelesi idi. Haberde, Makedonya örneğinde dile getirilen tüm itirazların Trakya konusunda da tekrarlandığı, Yunanistan ve Sırbistan'ın genişlemesi için karşı karşıya kalınan tüm ekonomik ve siyasi çıkarların yeniden başlatıldığı ifadesine yer verilmiştir. Ayrıca haberde, Paris Barış Konferansı günlerinde Balkan sorununun adil bir şekilde çözülmeye çalışıldığı, 1880'de başlayan ve 1913 yılına kadar süren Makedonya ve Trakya uluslarının mücadelesi, Bulgar halkının ulusal bilincinin varlığı da vurgulanmaktadır. Haberde şu soru sorulmuştur: “Bugün Trakya'da ne istiyorum?”. Yanıtı haberin başından itibaren çizilen yol haritasının hedeflenen sonucuna işaret edilmiştir: “Diplomatik bir yapı.”.

5. Sonuç

Birinci Dünya Savaşı sonunda, Osmanlı Devleti'nin 30 Ekim 1918 yılında mağlup devlet olarak Mondoros Mütarekesi'ni imzalamış ve mütarekenin 7. Ve 12. Maddelerine dayanarak işgaller başlamıştır (Güneş, 2023: 703- 4). Milli Mücadele Dönemi, Osmanlı sınırlarında yaşayan halkların kendi toplumlarında biraraya gelerek farklı yöntemlerle işgallere karşı mücadele ya da işgalleri haklı bulup destekleme dönemidir. Özellikle Anadolu'daki Müslüman halk bu mücadeleyi taş, sopa ya da silahla yapmıştır. Yurdun farklı bölgelerinde halk işgallere karşı tepki göstermiş ve mitingler düzenlemiştir. Milli Mücadele basındaki grupları da değiştirmiş, mücadele öncesi İstanbul ve Anadolu basını şeklindeki coğrafi gibi görülen ve zamanla aralarında da taraflara ayrılan basın artık mücadelede durdukları yere göre sınıflandırılmaktadır (Topuz, 2014:98- 99). Gazeteciler, okur yazar kesim ve mücadelenin içindeki asker ve siyasi figürler ise mücadeleyi hem içerde hem dışarda daha iyi anlatabilmek, hem de halkı daha iyi örgütleyebilmek için basın yoluyla mücadeleye de inanmışlardır . Bu inanç sadece mücadele destekçisi kesimler tarafından değil, mücadelenin karşısında ve işgallerden önce de bu topraklarda farklı tasarrufları olan halklar tarafından da benimsenmiştir. Osmanlı tebasında bulunan gayrimüslimler de basın yoluyla mücadelede önemli yayınlar yapmışlar, dönemi kendi lehlerine değerlendirmek için bir mücadele alanı yaratmışlardır. Rum toplumu, özellikle Yunanistan'ın bağımsızlığı ile bu inancı en yüksekte yaşayan halklardan biridir. Dönem, Rumca gazete örnekleri açısından çok zengindir.

Neologos gazetesi de Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyılda başlayan ve kısa pek çok örneğinin görüldüğü Rumca gazeteden biridir. Gazete 1866- 1922 yılları arasında, zaman zaman kapatmalar, cezalar, basım yeri değişikliği gibi kararlara rağmen ilk günkü çizgisinden şaşmamıştır (Memet, 2021:95- 96). En önemli hedefi ve misyonu Rum toplumunun kültür ve dilini korumak, tarih bütünlüğü içinde gelecekte kendi devletine sahip olması için çalışmak ve bunu tam bağımsızlık şartlarında gerçekleştirmektir. Özellikle Milli Mücadele Dönemi'nde, Anadolu'nun her karışı işgal altındayken, Padişah'a karşı duruş sergilemeyen ancak Anadolu direnişine karşı önemli bir kamuoyu gücü yaratmaya çalışan yayınları bu amacını açıkça ortaya koymaktadır.

Balkanlarda meydana gelen gelişmeler, Fransa gibi tabandan gelen ihtilal hareketini başarıya götüren örnek bir ülkeyi de yayın politikalarına ekleyen gazete, Yunanistan'ın bağımsızlığından ayrı olarak Helenizm ülküsünü ilerletmeye ve geliştirmeye çabalamıştır. Bu konuda okullar, Patrikhane, yabancı ülke konsoloslukları da daha örgütlü ve kurumsal desteklerini sunmuştur. Gazete, Rum toplumunun haklarını tehikeye atan ve milli çıkarlarına ters düşen olaylarda tepkisini göstermiştir.

Gazete Milli Mücadele döneminde incelenen sayılarında Milli Mücadele ile ilgili görüşlerini örnekler, dolaylı yoldan haberler, eleştiri ve değerlendirmeler, ilgili konulardaki haberlerini sıklaştırarak ortaya koymuştur. Dönemin Rum toplumu için kanaat önderi olma isteğini, yine Bulgar ve Makedon hareketlerini örnek göstererek, kimlik bilinci oluşturma, kültürel, siyasal ve toplumsal süreklilik oluşturma hedefiyle yaptığı haber içeriklerinde görülmektedir. Doğu sorununa değinmiş, bağımsızlığını elde eden ülke ve toplumların hikayelerini ve son durumlarını paylaşmıştır. Özellikle İzmir'in Yunan ordusu tarafından işgalini gerekçelerle açıklamış ve son gelişmeleri paylaşmıştır.

Neologos, Kilise'nin yüksek yetkilere sahip kişileri ile iş birliği yaparak Rum toplumun haklarının uygulanmasına destek vermiş, üstelik milli çıkarlara ters düşen durumlar olduğunda da karşı çıkmaktan çekinmemiştir. Neologos Bulgar meselesi hakkında yayınladığı yazılarla etkili rol oynamıştır. Doğu sorunu ile ilgili makaleler yayınlamış, ayrıca kurulan Yunan Krallığı hakkında İstanbul'da yaşayan Rumlara bilgiler vermiş ve olaylarda nabız tutmuştur. Türklerle Yunanların arasında çıkan gerginlikleri kaleme alarak, Yunanistan'ın hangi sebeplere dayanarak hareket ettiği yönünde yazılar yazmıştır.

Çalışma, Neologos gazetesinin Milli Mücadelenin başlangıcı olarak kabul edilen 19 Mayıs 1919 tarihinden sonra yayınladığı ve Milli Mücadele hareketini Rum toplumu için de bir özgürleşme fırsatı olarak değerlendirdiği sayılarına odaklanmıştır. Anadolu topraklarında Rum toplumunun geleceği ile ilgili gazetenin öne çıkardığı aktörler aynı zaman da Avrupa basınında da ifade ettikleri görüşleri nedeniyle değer görmekte ve öne çıkarılmaktadır. Sonraki çalışmalarda Neologos gazetesinin içerikleri Avrupa basını ile karşılaştırmalı değerlendirilebilir. Bu türlü bir yöntem Avrupa basını yoluyla Anadolu toprakları üzerinde yapılan kamuoyu ve propaganda çalışmaları tartışılabilir.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

The authors have no conflict of interest to declare.

Açık Erişim Lisansı/ Open Access License

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC).

Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır.

Kaynaklar

Abadan Unaktan, N. (1973), *Kamuoyu Ders Notları*, 1. Baskı, Ankara: (A.Ü.S.B.F.B.Y.Y.Y).

Adıvar, A. (1982), *Osmanlı Türklerinde İlim*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Albig, W. (1956), *Modern Public Opinion*, New York: McGraw-Hill Book Company.

Antonopoulos, A. (2007), *Ath. Oi Ellines Tis Othomanikis Autokratorias Kai To Anatoliko Zitima 1866-1881 İ Martiria Tou Neologou Tis Konstantinoupolis*, Atina: Tsoukatou Yayınları.

Arıkan, Z. (1985), *Tanzimat ve Meşrutiyet Dönemlerinde İzmir Basını*, TCTA, Cilt 1,.

Arıkan, Z. (1988) *İşgal Dönemi İzmir Basını*, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aamd/issue/55334/759046> (Erişim Tarihi: 07.03.2022).

Aslan, A. (2013) *Türkiye'de Rum Basını, Türkiye'de Rum Basını. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 0 (3), Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuydta/issue/953/10736>, (Erişim Tarihi: 17.02.2022)

- Ayhan, B. (2005), *Olağanüstü Durumlarda Toplumsal Dayanışma ve Bütünleşmeye Basının Katkısı, Mili Mücadele Dönemi Türk Basını, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi, SBE, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Ana Bilim Dalı, 2005.*
- Benbanaste, Nesim, *Öreklerle Türk Musevi Basınının Tarihçesi, İstanbul: Sümbül Basımevi, 1998.*
- Çeviker, Turgut. *Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü 1, İstanbul: Adam Yayınları, 1986.*
- Ebuzziya, Z. (1985), “Osmanlı İmparatorluğu’nun Türkçe Dili Dışındaki Basını” Türkiye’de yabancı dilde Basın, İU Basın Yayın Yüksekokulu.
- Erdem, C. (2005) *İtilâf Devletleri'nin İstanbul'u Resmen İşgali ve Faaliyetleri, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Volume 21, Issue: 62, s. 677- 694.*
- Erol, M. (2009) “*Cultural Identifications Of The Greek Orthodox Elite Of Constantinople: Discourse On Music In The Nineteenth And Early Twentieth Centuries*”, Basılmamış Doktora Tezi, Boğaziçi Üniversitesi.
- Güler, A. (1998), *İşgal Yıllarında Yunan Gizli Teşkilatları, Ankara.*
- Güneş, İ. (2023), *İşgaller ve Tepkiler, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, 19. Yüzyılın İkinci Yarısının 20. Yüzyılın Başlarına Kadar Osmanlı Devleti ve Yeni Türkiye'nin Doğuşu, Ed: Neşe Özkan ve diğerleri, Ankara: Atatürk Araştırmaları Merkezi.*
- İnuğur, N. (2002), *Basın ve Yayın Tarihi, 5. Baskı, İstanbul: Der Yayınları.*
- İskit, S. R. (1943), *Türkiye’de Matbuat İdareleri ve Politikaları, Ankara: Başvekalet Basın ve Yay. Umum Müd.Yay.*
- Levi, A. (1983), *The Newspaper Aki Yerushalayim, ‘El jurnalismo Djudio en İzmir’, Jerusalem.*
- Koloğlu, O. (1994), *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın, İstanbul: İletişim Yayınevi.*
- Koloğlu, O. (2005), *1908 Basın Patlaması, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, (Bas- Haş): İstanbul.*
- Koloğlu, O. (2006) *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi, İstanbul: Pozitif Yayınları, 2006.*
- Koloğlu, O. (2010) *Osmanlı Dönemi Basınının İçeriği, C.I, İstanbul, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.*
- Mattelard, A. (2021) *İletişimin Dünyasallaşması, 1. Baskı, İstanbul: İletişim, 2001.*
- Memet, S. (2021), *Yakın Dönem Osmanlı Rum Basını: Neologos Örneği (1873- 1874), İ.Ü. SBE Tarih ABD Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,.*
- Polat, H. A. (2011), *Milli Mücadele Yıllarında Marmara Bölgesi’nde Faaliyet Gösteren Müfrezeler, Milis Kuvvetleri ve Çeteler (1918–1922), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 26 / 2011.*
- Tokan Şenol, F. (2014), “Bir azınlık toplumunda bağlılık aracı olarak Apoyevmatini Gazetesi”, *Marmara İletişim Dergisi / Marmara University Journal of Communication • Yıl / Year: 2014 • Sayı / Issue: 21 s. 95-110 • ISSN: 1300-4050*
- Tarinas, S. (2007), *D, O Ellinikos Tipos Tis Polis A’ Meros- Efimerides (İstanbul’daki Yunan Basını Birinci Bölüm- Gazeteler), Atina, İho Yayıncılık.*

Topuz, H. (1996), *100 Soruda Başlangıçtan Bu Güne Türk Basın Tarihi Davalar, Hapisler, Saldırıları, Faili Meçhul Cinayetler ve Holdingler*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Topuz, H. (2003), *II. Mahmuttan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Türkgeldi, A. F. (1987), *Görüp İşittiklerim*, Ankara: TTK.

Vasilyadis, M. (2002), "Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde Basım ve Basın", *Görüş Dergisi*, Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, İstanbul.

Neologos Gazetesi 27 Ocak 1873

Neologos Gazetesi 13 Ekim 1876

Neologos Gazetesi 1 Temmuz 1919

Neologos Gazetesi 24 Temmuz 1919

Neologos Gazetesi 4 Ağustos 1919